

אבני משה

דיני אונאה

דינים אקטואליים: מכירת אתרוגים לפי חביבותו ועשירותו של הלוקח - מכירת קרטבים במחיר מופרז בחוף הים - משכיר שרוצה להעלות את המחיר לשוכר יותר מהמחיר שבשוק - אונאה בבתים ובמכוניות - מחיר מפוקח של הממשלה - מונפול וקרטל - ועדות לשכירות בתים - תקנות משרד התעשייה והמסחר -

כולו, הוא כל זמן שהיא **יתר משתות** המקח והדמים שהלכה היא כשמואל דאמר בגמרא שתות מעות נמי שנינו..".

ולא נתבאר בחז"ל מאיזה מחיר מתחיל איסור אונאה אם מהמחיר שרוב הסוחרים מוכרים או ממחיר האמצע שבין המחיר הגבוה למחיר הנמוך שבשוק או דלמא אונאה למוכר מתחילה מהמחיר הגבוה שבשוק ואונאת לוקח מתחילה מהמחיר התחתון שבשוק ויתבאר בעזרת השם לקמן.

הקדמה - כתב החינוך (מצוה שלז) "שורש המצוה ידוע, כי הוא דבר שהשכל מעיד עליו, ואם לא נכתב דין הוא שיכתב, שאין ראוי לקחת ממון בני אדם דרך שקר ותרמית, אלא כל אחד יזכה בעמלו במה שיחננו האלהים בעולמו באמת וביושר. ולכל אחד ואחד יש תועלת, כי כמו שהוא לא יונה אחרים גם אחרים לא יונו אותו.. ואמרו זכרונם לברכה (ב"מ מט:) שיעור האונאה שמחזירין אותה ויהיה המקח קיים הוא **שתות** המקח או שתות הדמים. ושיעור האונאה שאין מחזירין.. הוא **פחות משתות**. ושיעור האונאה שמבטלת את המקח

סימן א

א

יש לחקור מהו איסור אונאה האם הוא איסור לרמות במחיר או איסור למכור ביוקר

וכו' ומה לי הודיע לו המוכר או בעצמו דהכא נמי נימא ידע ומחיל.

ותירץ הפתחי חושן "וצריך לומר כמו שכתב הרמב"ן דשאני בשעת המכירה שהתורה אסרה אע"פ שנותן מדעתו ולא מהני מחילה, משא"כ לאחר מכירה ושיעור כדי שיראה (לתגר) שהאיסור כבר נעשה ואין כאן אלא תביעת ממון מהני מחילה במה דינע ומחיל, ואע"פ שגם עתה אינו יודע הסכום שנתאנה, כל שהיה יכול לידע ולא טרח אמרינן שהמחילה חלה בלב שלם גם בלי ידיע הסכום וצ"ע."

ודברי הרמב"ן הובאו בבעל התרומות (שער סד חלק א) זה לשונו "ולענין אונאה שחילקו בין סתם למפרש, ההיא טעמא רבא הוא, משום דבסתם איכא מחילה דהא כשאר כל משא ומתן הוא דבכל משא ומתן נמי כל אחד יודע שחבירו מעלה בדמי ממכרו כמה שיוכל לעלות, ורחמנא אמר לא תהוי מחילה בכדי שיראה לתגר או לקרובו..."

ומכל האמור נראה שאיסור אונאה אינו איסור לרמות במחיר אלא איסור למכור ביוקר. וכן מוכח מההיא דבבבא מציעא (נא.) שאע"פ שידע שיש אונאה יכול לקנות על מנת לתבוע את האונאה אלמא אונאה איכא גם שהמתנאה יודע שיש אונאה.

מבואר בגמרא בבבא מציעא (נא.) דאע"פ שהמוכר אומר ללקוח חפץ זה שאני נותן לך במאתיים יודע אני שאינו שוה אלא מאה, על מנת שאין לך עליו אונאה אני מוכר לך אין לו עליו אונאה וכן לוקח... וכן הוא בשו"ע (ס' רכז ס"כא).

ומשמע בגמרא דאע"פ שידוע הלקוח שהמחיר הוא גבוה מהמחיר האמיתי של החפץ בכל זאת אם לא נעשה תנאי כראוי יש בו דין אונאה. ולרבי מאיר שסובר שכל תנאי בממון מתנה על מה שכתוב בתורה, הכא נמי יש כאן איסור אונאה.

ולכאורה הדברים צריכים ביאור דמה איסור יש בדבר דאיסור אונאה הוא שלא ירמה את חבירו וכאן אין כאן רמאות שהרי יודע הלקוח שהמוכר דורש מחיר גבוה ממחיר החפץ. ומסברא נראה שאין יכולים להכריח את האדם למכור את שלו כנגד רצונו, ואם נתרצה זה וקנה או מכר מאיזו סיבה שהיא, מהיכי תיתי יוכל אח"כ לתבוע אונאה.

עוד הקשה הפתחי חושן (הונאה פ"י הערה לד) מאי שנא מאחר שיעור זמן שיראה לתגר או לקרובו לידע אם יש בו אונאה או לא, דאמרינן ידע ומחיל אם לא תבעו, אע"פ שידועים אנו שלא הראה לתגר, וגם אינו יודע בכמה נתאנה, והכא נמי הודיע לחבירו שיש כאן אונאה ומה לי נודע על ידי תגר

שיטת הפסקי רי"ד והחינוך

שאיסור אונאה הוא שלא ירמה את חבירו במחיר

ומשמע מדברי הפסקי רי"ד שאיסור אונאה הוא איסור לרמות ולא איסור למכור ביוקר, אלא שנראה לדקדק בדבריו דדוקא בכה"ג שלחבירו חביב המקח אבל במקום שחבירו זקוק לדבר ומחמת כן דוחקו המוכר לשלם ביוקר אע"פ שאין כאן מרמה במחיר מכל מקום בכלל אונאה הוא. ועל פי זה אפשר ליישב ההיא ד"ורשכי" דאע"פ שידע המתנאה איכא אונאה כיון שהיה דחוק לדבר.

וכן משמע בחינוך שהאיסור הוא לשקר ולרמות אבל אם מודיע אין כאן אונאה כלל זה לשונו "שאין ראוי לקחת ממון בני אדם דרך שקר

הפסקי רי"ד (ב"מ נא:) הבין דלשון "על מנת שאין לך עליו אונאה" אין הכוונה לתנאי ממש דכל היכא שפירש וחבירו מסכים מפני שחביב עליו אין כאן איסור אונאה כלל. וגם רבי מאיר הסובר שלא מהני תנאי בממונות מודה בזה.

זה לשונו "ובריתא דקתני דמהני תנאה במפרש, שפירש לו ביוקר קונה אותו או בזול מוכר אותו, לא אזהר רחמנא התם לא תונו דהא אינו מאנהו דניחא ליה, ומפני שחביב עליו קונהו ביותר מכדי דמיו, וכשמוכרו נמי בזול ניחא ליה מפני שהוא דחוק למעות ואפילו ר' מאיר מודה בהא..."

ביוקר אפשר שבכלל תרמית הוא אבל אם נותן כיון שחביב לו אין כאן אונאה כלל.

ותרמית, אלא כל אחד יזכה בעמלו". אמנם אם חבירו זקוק למקח ומחמת כן דוחק אותו ומוכר לו

לפי הצד שאיסור אונאה אינו איסור לרמות אלא למכור ביוקר צריך ביאור האיך מהני תנאי

איסור והיתר עסקנין. וכן כתב הרא"ש (סו"ס ז') להדיא "דהכא פליגי בלכתחילה אם מותר להתנות כן ולהפטר מאונאה".

לפי הצד שאיסור אונאה הוא למכור ביוקר יש לשאול מה מהני תנאי ועוד מאי שנא מאיסור ריבית שדלא מהני ביה תנאי.

ונראה ליישב הקושיא דשאני איסור ריבית דאם יהיה מהני תנאי אף אחד לא יתן הלואה לחבירו בלי ריבית דיעשו תנאי. אבל במכר אין לחוש לכך כיון שדרך התגרים להתחרות זה בזה לא שכיח שיתרצה הלוקח ומהני תנאי.

ויש מי שרצה לומר דאיסורא מיהא איכא ורק תביעת ממון ליכא, ולא ישרו דבריו בעיני דהאיך תאמר הגמרא שהתנאי מועיל ואיסור יש בדבר. ויש שהוכיחו שגם איסור ליכא ממה שנקטו הראשונים כרב, כיון דהלכתא באיסורא כרב אלמא בענין

אונאה מופרזת

שאינ הדעת טועה הרי זה כאילו התנו על מנת שלא יהיה לך עלי אונאה ומהני

אימא כי אמור רבנן אונאה וביטול מקח בכדי שהדעת טועה אבל בכדי שאין הדעת טועה לא אימור מתנה יהיב ליה.

מבואר במשנה בבבא בתרא (עז:): מכר את הצמד לא מכר את הבקר.. ר' יהודה אומר הדמים מודיעין כיצד אמר לו מכור לי צימדך במאתים זה הדבר ידוע שאין הצמד במאתים זה וחכמים אומרים אין הדמים ראייה.

וכתבו הראשונים דאע"פ שלא התנו ביניהם להדיא על מנת שאין לך עלי אונאה כמאן דהתנו דמי. וכן כתב הקצות החושן (ס' רכז ס"ק ה').

ובגמרא פריך לרבנן דלהוי ביטול מקח ומשני מאי אין הדמים ראייה דהוי ביטול מקח ואיבעית

אונאה מופרזת שחבירו דחוק לדבר

אמרינן דמתנה יהיב ליה, וקשה דלמה לא יאמר לו משטה הייתי כך.

מבואר בגמרא ביבמות (קו:). הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעברא (ספינה) לפניו ואמר לי טול דינר והעבריני אין לו אלא שכרו אלמא אמר לי משטה אני כך..

ונראה לחלק אם יכול להשיג המקח בשוויו במקום אחר בזה אמרינן מתנה יהיב ליה, אבל כשאין יכול להשיג החפץ במקום אחר ומחמת כן מוכר לו חבירו ביוקר בזה אמרינן דיכול לומר לו משטה הייתי כך. וכן משמע ברטב"א דלקמן. אמנם בנתיבות המשפט (שם) תירץ דשאני ההיא דבבא בתרא שכיון שהחפץ עדין בעין אין יכול לומר משטה הייתי כך דלמה היה לו להשטותו ולהחזיר המקח אח"כ.

ולמדו מכאן הראשונים שגם המוכר סממנים (תרופה) לחבירו יכול לומר משטה הייתי כך ויתן לו שיווי הסממנים ותו לא. וכתבו הרא"ש (כלל ס"ד ס' ג), הפנים מאירות (ח"א ס' צז) והנתיבות המשפט (ס' רסד ס"ק ח) דלאו דוקא מי שהיה אנוס בדבר אלא כל דבר שהוא יותר מכדי שכרו אינו זוכה בלא קנין.

וגם לפי דבריו נראה שהכל לפי הענין דאם יאמר הייתי זקוק לחפץ בדחיפות ואח"כ עד שיבטל היה בידי להשיג במקום אחר בשויו, מצי אמר ליה משטה הייתי כך.

אלא שקשה מההיא דבבא בתרא (עז:): מי שקנה מחבירו צמד במאתיים זה דקיי"ל כרבנן דאין הדמים מודיעים שכוונתו היתה לצמד ובקר אלא

ב

שיטת הרטב"א

דאיסור אונאה נמדד לפי מה ששוה לאותו לוקח "לדידי שויה לי"

סמנין הרבה בדמים יקרים מפני חולי הדוחק, דלא מחייב אלא בדמיהן וכן כל כיוצא בזה, מיהו אם התנה בשכר הרופא הרבה, חייב ליתן, שחכמתו מכר לו ואין לה דמים, וכ"כ אדונינו הרמב"ן ז"ל וכן שמעתי מפי מורי נר"ו.

ובקצות החושן (ס' רכז ס"ק א) הקשה "והנה מה שכתב דהיכא דשוה להאי לוקח שיתא אזלינן בתר ידיה, קשה מהא דקי"ל (ס' טו) דאפילו במרגליות ושאר דברים שאדם רוצה לזווגן יש לו אונאה, ומשמע דאפילו הלוקח גופיה צריך לו" עכ"ד.

ונראה ליישב דשאני ההיא דמרגליות שאינו רוצה מצד עצמו אלא מחמת ההכרח משא"כ רב כהנא שגם אם יכל לקנות בזול לא היה מהדר על זה ומשלם ביוקר כי היה שוה לו.

מבואר בגמרא בקידושין (ח.) רב כהנא קיבל עבור פדיון הבן סודר בתורת חמש סלעים אע"פ שבשוק נמכר בפחות ואמר "לדידי חזי לי חמש סלעים" ואמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא ומבעי ליה סודרא ארישיה אבל כולי עלמא לא..

ולמד מכאן הרטב"א (שם) "ושמעין מהכא שהמוכר חפץ לחבירו בשית ובשוק לא שוו אלא חמשה, **אי להאי לוקח שוי שיתא אין בו אונאה, דבתר ידיה אזלינן** כי היכי דחשבינן ליה הכא דשוי חמש סלעים מיהו בדשויה לזבונא שיתא כי אורחיה, אבל אי לדידיה לא שויה אלא מפני שהוא דחוק בדבר הא ודאי קציצה מתוך הדחק לא שמה קציצה ואפילו נתן הדמים חזר וגובה אותם ממנו, והכי מוכח ביבמות. הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו.. מכאן ללוקח

לפי זה יש ליישב מנהג סוחרי האתרוגים שקובעים את המחיר לפי חביבותו ועשירותו של הלוקח

כן שפיר עבדי אותם סוחרי אתרוגים שקובעים את המחיר לפי חביבותו ועשירותו של הלוקח.

מדברי הרטב"א למדנו שבדיני אונאה המחיר נמדד לפי האדם ולא לפי מה שהעולם שמין אותו. ואם

מה שנוהגים הסוחרים לקבוע מחיר יקר לתיירים שאינם מתמצים במחירי השוק הוא גזל גמור

שהכלל הוא כל היכא שאילו היו יודעים שחפץ זה מחירו לשאר העולם נמוך יותר לא היו קונים הוא בכלל אונאה.

ודבר פשוט בעיני שאותם סוחרים שמייקרים את המקח כאשר רואים שהלקוח תייר שאינו מתמצה במחירי השוק הוא גזל גמור מפני שאינם משלמים ביוקר מפני חביבותם לחפץ כמו רב כהנא. **ונראה**

האם מכירת קרטיבים בחוף הים במחיר מופרז יש בה איסור אונאה

יותר מכדי שכרו אינו זוכה בלא קנין, ואע"ג שכבר נתן המעות יכול לתבוע האונאה, ולא אמרינן דנתרצה ומתנה יהיב, דיכול לומר לו משטה הייתי בך.

אלא שיש שטענו שקרטיב בחוף הים לכל אדם הוא בבחינת לדידי שויה ליה דעינינו הרואות שבכל העולם משלמים בחוף הים מחיר מופרז ולעניות דעתי זה אינו דכבר נתבאר דלדידי שויה לי אמרינן

יש להסתפק באותם מוכרי קרטיבים בים במחיר מופרז אם יש כאן איסור אונאה. מצד אחד הרי הם כ"מונפול מלאכותי" (מוכר יחידי) שמנצל את מעמדו כמונפול למכור המקח יותר בשוויו, ואינו דומה לההיא דבבבא בתרא (עז:; דאמרינן דאם אין הדעת טועה מתנה יהיב ליה דהכא דמי לההיא דיבמות (קו) דיכול לומר משטה הייתי בך.

וכבר נתבאר לעיל בשם הפוסקים דאפילו בדבר שאין לו הכרח גמור יכול לקנות "**דכל דבר שהוא**

משל אחרים. מכל מקום מצאנו בבבא מציעא (נא): הנושא ונותן באמנה ופירשו הרמב"ם והשול"ע (ס' רכז ס"כז) שאומר לו חפץ זה בכך וכך לקחתיו וכך וכך אני משתכר בו אין לו עליו אונאה. וביאר הפסקי רי"ד (נא): דהוי כמפרש מנת שאין לך עלי אונאה.

והכא נמי שהמחיר מופרז בכדי שאין הדעת טועה כמאן דמפרשי דאין בו אונאה וליכא טענת משטה הייתי בך כיון שמוכר כן ביוקר מפני שצריך לפרנסת ביתו לכל השנה. ויתבאר יותר הדברים לקמן גבי חנויות במקומות מרוחקים המוכרות ביוקר.

רק שמוכן לשלם כן מחמת עצמו ולא מתוך הדוחק.

עוד יש שטענו שאין כאן כלל אונאה כיון שכך המחיר בחופי הים וכך דרכם של אנשים לשלם אם כן זה בכלל מחירו של קרטיב. ויתבאר בעזרת השם לקמן.

עוד נראה לומר דכיון שעיקר פרנסתם מתבססת על תקופה קצרה בשנה ואינם יכולים לעבוד בעבודה מסודרת כל השנה אם כן הרי זה כאילו מתנים שמחמת כן גובים מחיר מופרז והלוקחים מתרצים לתנאי זה. ואע"פ שלא מצאנו בחז"ל היתר למכור ביוקר מפני שיש לו הוצאות רבות

משכיר דירה שרוצה לעלות את שכר הדירה לשוכר הקיים מחמת דוחק

הייתי על הקציצה אבל בשכירות קרקע ליכא תביעת אונאה ממילא מהני הקציצה.

אמנם כבר דובר רבות בפוסקים ד"חוק הגנת הדייר" מהני מדינא דמלכותא על פי הכלל שמסר לנו החתם סופר (חו"מ ס' מד) דכל דבר שהיינו מתקנים אנו נחשב הדבר כאילו תקנו התקנה בעצמנו. ויתבאר בסמוך.

כאשר המשכיר רוצה להעלות את שכר הדירה כל עוד שהוא בתווך המחיר רשאי. אמנם אם רוצה להעלות השכר יותר מהמחיר שבשוק עובר בלאו דלא תונו דאע"פ שאין אונאה לקרקע ולשכירות קרקע דשכירות ממכר ליומא (ב"מ נו:;) מכל מקום לכתחילה עובר בלאו כמבואר ברמב"ן בפרשת בהר ויתבאר בעזרת השם לקמן. וטענת משטה לא תועיל דרך אם יש דין אונאה יכול לטעון משטה

חוק הגנת הדייר

בזמנינו שהמשכיר אינו יכול להוציא את השוכר מהדירה גם לאחר תום תקופת השכירות לפי החוזה שנעשה ביניהם, אם זהו לפי דין תורה. עיין בשו"ת אמרי יושר חלק ב' ס' קנב שפוסק הלכה למעשה שחוק הדירות הנעשה על ידי הממשלה בזמן דוחק בדירות שהמשכיר אינו יכול להוציא את השוכר מהדירה **ואינו יכול לדרוש הוספה על שכר דירה** זהו דין תורה ודינא דמלכותא דינא, ועיין בשו"ת חתם סופר חלק חו"מ ס' ס"ד שדינא דמלכותא לגבי תקנת והנהגת המדינה שלא יפסקו חיותא, כו"ע מודי גם במלכות ישראל."

ובאגרות משה (חו"מ ס' עב) האריך בזה וכתב שאינו רוצה לדון בזה מצד דינא דמלכותא מפני שיש מבוכה רבה בפוסקים בענין דינא דמלכותא וצריך לזה עיון רב וגם שמא תראה המלכות שאנו מקטינים כבוד המלוכה דמדינתו שחייבים להוכיר להם טובה. אמנם כתב שמי שהשכיר דירה אחר שנעשה החוק ולא התנה הרי זה כהתנו על דעת דינא דמלכותא עיי"ש. ועיין עוד בפתחי חושן (ח"ד סוס"ק ז).

ולפוסקים היה פשוט ש"חוק הגנת הדייר" מחייב כל משכיר, וכן ראיתי בכמה משפטים אבל בחוק

אחר מלחמת העולם הראשונה שהרבה דירות נחרבו וגרם למחסור גדול של דירות וקפיצת מחירים וכן אחר מלחמת העולם השנייה שחזרו מליוני חיילים לארצות הברית ולא היו מספיק דירות אשר גרם לקפיצת מחירים החליטו לחוקק חוק שהיה בכוחו לשלוט על מחירי הדירות ואסרו על בעל הבית להעלות המחיר יותר מעשר אחוז, וכן חייבו את בעלי הדירות לעשות חימום בדירות ולצבוע פעם בשלוש שנים, ושאר תיקונים שוטפים, ותקנות אלו נשאר כחמשים שנה, עד כדי שעל דירה גדולה שילמו השוכרים ארבעים דולר לחודש והגיע המצב לידי כך שבעלי בתרים הפקירו את הדירות כיון שמחירי הדירות היו נמוכים ובעלי הדירה חויבו בהוצאות רבות.

ונשאל הרב מאיר איריקי זצ"ל אם חייבים לקבל את חוק המדינה בזה והעלה ספרו אמרי יושר (ח"ב ס' קנב) שהוא מחלוקת הפוסקים וכיון שרוב הפוסקים סוברים דדינא דמלכותא דינא בקרקעות ודעת הנתיבות המשפט שהשוכר נקרא מוחזק אם כן החוק חל. (אוצר המשפט ח"א דף קסט בשם ר' מנדל שפרן שליט"א)

וכן כתב הרב אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד עמ' רמז) "הנה בעיקר חוק דירות הדירות הנהוג

קצת משמע שהחוק מדבר רק על דייר מוגן בדמי מפתח והדבר טעון בירור.

סימן ב

א. האם מותר לקנות ביוקר על מנת לתבוע את האונאה

ומשמע שמותר לעשות כן לכתחילה, אלא שצריך ביאור למה אין כאן איסור משום לפני עור לא תתן מכשול שהרי הלוקח מכשיל את המוכר לעבור על איסור אונאה ונראה לומר דכמו שאין צריך להוציא ממון כדי שלא ישל חבירו מלעשות עבירה כך אין צריך לשנות מדרך החיים ולטרוח ולחפש חנות אחרת שמוכרת בלי אונאה, ולמחול על האונאה ודאי שאין צריך. כמו שאין צריך למחול על הממון כדי שחבירו הכופר בו לא ישבע לשקר.

וברמב"ן (ב"מ סג.) מבואר שיכול לעשות כן אפילו באונאה של יותר משתות דהיינו בביטול מקח כל עוד שהדעת טועה עיי"ש.

מבואר בגמרא בבבא מציעא (נא.) מעשה באדם אחד שרצה לקנות נזמים "ורשכי" והיו ביוקר פחות משתות ולא רצה ליקח במחיר זה דעד שתות הוי מחילה ולא יוכל לתבוע האונאה, לכן הוסיף במחיר כדי שהאונאה תהיה שתות ויוכל לתבוע את המוכר ונדחתה תביעתו מטעם אחר עיי"ש.

ולמדו מכאן המרדכי והרמ"א (ס' רכז ס"ז) "היה יודע הלוקח בשעה שלקחו שנתאנה ושתק ומיד אחר הלקיחה קודם שיראה לתגר או לקרובו תובע אונאתו לא אמרינן דמחל הואיל וידע". וכתב הב"ח "ומכל מקום צריך לומר דלא מיירי אלא דומיא דהני עובדי שאמר הלוקח בפני עדים אתן לו שיתא ואתבעיה לדינא..". והקצות החושן (ס"ק ה) חולק בזה וס"ל שאין צריך עדים. וכן דעת הפוסקים.

ב. מוכר שמוכר בזול על מנת לתבוע אונאה כגון: רמי לוי שעושה מבצע "עוף בשקל" וכל כיוצא בזה

למשוך לקוחות אליו. ואם יעמיד עדים שהתכוון לתבוע. אם החפץ בעין והאונאה הייתה יותר משתות יהיה כאן ביטול מקח ומה יועיל לו. ואם החפץ אינו בעין וכבר אכל את העוף יש לעיין טובא אם יוכל לחייב את הלוקחים לשלם עבור. וכן יש להסתפק אם האונאה הייתה שתות שאין כאן ביטול מקח ורק תביעת האונאה עצמה אם יוכל לחייבו אפילו שהחפץ בעין ועוד חזון למועד.

ואם דין זה גם במוכר שהחיל את המקח ואח"כ רוצה לתבוע אונאה עיין בחכמת שלמה (ס"א). ואם מכר לבעל הבית (אדם שאינו סוחר) לכאורה תלוי אם יכול לטעון קים לי כדעת הרמ"ה שהביא הטור (ס"כט) שכל בעל הבית שקונה כלים אין דין אונאה.

ואם המוכר עושה מבצע פשיטא שאין יכול לטעון שהתכוון לתבוע אח"כ דאנן סהדי שעשה כן כדי

ג. ספקו של הרא"ש

האם מותר להונות לכתחילה עד שתות

המוכר בקי בערך ממכרו ואין הלוקח בקי כל כך או הלוקח תגר ובקי בערך המקח יותר מהמוכר אל יונו זה את זה..

או שמא כיון דדרך מקח וממכר בכך ופעמים הלוקח חפץ במקח ומוסיף עליו דמים יותר מדמי שויו ופעמים שהמוכר מזלזל בממכרו לפי שאין חפץ זה ערב עליו או שהוא דחוק למעות הילכך הוי

כתב הרא"ש "ויראה דאפילו פחות משתות אסור לו להונות אם יש בו שוה פרוטה כיון שידע שאין המקח שוה כ"כ דרחמנא אמר אל תונו בכל דבר שיש בו שיווי ממון הזהירה תורה שלא יונה את חבירו אלא שחכמים אמרו עד שתות הוי מחילה לפי שכן הוא דרך מקח וממכר **שאיין הלוקח והמוכר יכולין לכיון דמי המקח בצמצום ודרך העולם למחול טעות עד שתות אבל אם**

ומצאנו בראשונים דעות לכאן ולכאן הרמב"ן (פרשת בהר כה, טו) אוסר ואילו התוס' (ב"מ נב.) מתירים למכור ביוקר של שתות ועל הצד שיתבע האונאה יחזיר לו עיין בנתיבות המשפט (ס' רכז ס"ק ב) מיהו אפשר שבפחות משתות אסור דאין יכול לתבוע המוכר כיון דעד שתות מחילה היא. ויש שביארו דעת תוס' דרק במטבעות כתבו כן. ועיין עוד בפתחי חושן (פ"י ס"ק ג).

בכלל המקח ואין כאן אונאה וצריך עיון. **וירא שמים יוצא ידי שניהם.**

וביאר הסמ"ע (ס"ק ה) דירא שמים יוצא ידי שניהם כלומר לא להונות לכתחילה ואם נתאנה פחות משתות על ידי המוכר לכתחילה לא יאמר למאנה לא מוחל לך וכו'. עכ"ד. אמנם לא נתברר לי למה כתב הרא"ש בלשון ירא שמים ולא החמיר משום דספק דאורייתא לחומרא.

נראה לחדש שכל מכירה שאחד מהצדדים אינו סוחר מותר להונות לכתחילה עד שתות מכח ספק ספיקא

ואם הוא בעל הבית שמוכר מותר לכתחילה והוא דינא דגמרא בבבא מציעא (נא.) אלא שנחלקו הראשונים אם מותר לו למכור ביותר משתות והובאו הדעות בשו"ע (ס' רכז ס"ק כג).

ואם יודע שנעלם מהמתנאה מחיר החפץ כתב בערוך השולחן שודאי אסור ויובאו דבריו בסמוך.

לענין הלכה השו"ע (ס' רכז ס"ה) כתב דיש להסתפק בדבר. ונראה לחדש שמותר לכתחילה להונות עד שתות כשאחד מהצדדים בעל הבית מכח ספק ספיקא, ספק מותר להונות ספק אסור להונות ואת"ל שאסור להונות ספק הלכה כמו הרמ"ה (שהובא בטור ס"כט) ודעימה שבעל הבית שאינו תגר מותר לו לקנות בזול וכן להפך מותר לקנות ממנו בזול.

ד. מוצרים במחיר מפוקח על ידי הממשלה האם יש בהם אונאה בפחות משתות

במקום שהמוכר מבין שמהלוקח נעלם המקח, והמוכר יודע שיש אונאה פרוטה, אסור לו להונות אם לא שיגלה לו, ואם אינהו עבר בלאו...".

ולמדנו מדבריו דכשיש מחיר מפוקח ומוכר ביוקר עובר בלאו. וכן כתב הפתחי חושן (אונאה פ"יא הערה ב) אלא שסיים שצ"ע בחידוש זה. ועיין עוד בנתיבות המשפט (ס' רכז ס"ק י).

כתב בערוך השולחן (ס' רכז ס"ז) "מדברי הרא"ש יש ללמוד דאונאת שתות אינה אלא בסחורה שאין כולם מוכרין בשוה בצמצום כמ"ש בסעיף ב, מדתלי בשומת השמאין, וגם מטעם שלפעמים המקח ערב עליו, **וזה אינו שייך בדבר המצוי הרבה וכולם מוכרין בשוה בצמצום כקמח ולחם וכה"ג**, וגם בספיקו נ"ל מדבריו שהספק אינו אלא במקום שיש עילה למוכר לתלות שהלוקח יודע המקח אלא שיחפץ במקח זה, אבל

סימן ג

כשיש תוון מחירים מאיזה מחיר עוברים על איסור אונאה

אותם בשוה, שיש משתכר הרבה בסחורה זו ויש מסתפק במועט, אין שייך כלל אונאה למי שמשתכר הרבה, כיון שדרך המסחר כן הוא, כיון שיש שמוכרים במקחים כאלו, דהא הרא"ש ז"ל לא תלה הספק אלא משום דלפעמים הלוקח חפץ במקח זה אז יש סברא לאסור, ומשמע להדיא דאין כאן מוכרין במקח כזה, אבל כשיש מוכרין במקח כזה אין בזה צד אונאה, ופשיטא שאין להביט על אותם החנונים המזלזלים המקחים ומוכרין בזול, שמקלקלים לעמם ומקלקלין דרכי

יש להסתפק מאיזה מחיר מתחיל איסור אונאה האם מהמחיר הגבוה והנמוך שבשוק או מהמחיר שביניהם או מהמחיר שרוב התגרים מוכרים. ודבר זה לא נתפרש בגמרא.

והדעת נוטה שמותר למוכר למכור עד למחיר הכי גבוה שבשוק. ולקונה מותר לקנות עד למחיר הכי זול שבשוק.

וכן דייק הערוך השולחן (ס"ז) מהרא"ש זה לשונו **"עוד נ"ל דבר אחר מדבריו לקולא, מיני סחורות הרבה שאין כל בעלי חנויות מוכרין**

המוכרים, והיינו שהשער שבשוק נקבע לפי המחיר המקובל אצל רוב המוכרים,

ולא נראה לי שיש לדון במוצרים כאלה לפי השער הכי גבוה והשער הכי נמוך, וכל שלמעלה או למטה מהם הוא בכלל אונאה, דא"כ איך יתכן מה שכתבו הפוסקים דבר שאין לו שער ידוע, הרי גם בזה נלך לפי השער הגבוה והנמוך, אלא שמ"מ יתכן שאם אין ההפרשים גדולים יש מקום יותר לומר שיש לדון לפי השער הבינוני ועדיין צ"ע בזה". (נראה שצריך לעשות הגהה קלה בדבריו וכונתו לחלוק על האמרי יושר).

עוד כתב הפתחי חושן שיש מקום להתחשב בסוג החנות דאם יש שם שירות לקוחות טובה או חנות יוקרה ומושקעת הוי כסחורה אחרת. עוד כתב בשם ספר "הממון הכשר" שיש גם משקל להוצאות החנות וחלק עליו דלא מצינו שישתנה דין אונאה בגלל הוצאותיו של המוכר ויתבאר דבריו בסמוך.

המסחר, והם ישאו עון, וכבר אמרו חז"ל (ב"ב צא). מתריעין על פרקמטיא שהחלה ואפילו בשבת..".

ויש שטענו כן מכח ההכרח דאם לא נימא הכי נמצא שרובא של מוכרים אינם מוכרים לפי המחיר ועוברים על איסור אונאה. ואין זה הכרח גמור לפי הצד דאזלינן בתר רוב המוכרים. אמנם כנגד יש לטעון דאיך יתכן שכל אחד שיעבור על איסור אונאה יגדיל את תנווך המחירים. וצריך לומר דלא כל מחיר נכנס לתנווך אלא מחיר שאנשים מוכנים לקנות ולא אדם בודד.

עוד ראיתי בפתחי חושן (פ"י ס"ק א) שכתב "קשה להגדיר מה נכלל בזמננו בכלל זה, שאם נקח לדוגמא מוצרי הלבשה או מוצרי חשמל וכיוצא באלו, שיכול להיות הפרש גדול במחיר בין חנות אחת לשניה, האם גם זה בכלל דברים שאין להם שער ידוע. ועפ"י דברי האמרי יושר שהבאתי בפרק יא יתכן שגם בזה יש לילך לפי רוב

חנויות יוקרה או חניות שיש להם שירות יותר טוב אינם נכללים בתווך המחירים ואין בהם אונאה

וממילא נראה שגם לאידך גיסא אין המחיר שבחנויות מהוה גורם לגבי שאר חנויות, והרי זה דומה לאותה סחורה הנמכרת באריות שונות במחירים שונים, שפשוט שאין לדון על מחיר הסחורה שבאריות זו לגבי סחורה שבאריות אחרת, אע"פ שבתוכן ואיכות הסחורה אין שום הבדל, וכ"ש כשבעצם יש תועלת ללקוח, אם מפני טיבה או אפילו בגלל צורתה החיצונית.

ולי נראה בנוסח אחר דצריך לשום כמה משלמים על השירות וכמה על המוצר על דרך שכתבו התרומת הדשן והרמ"א (ס' רכז ס"ג) ועוד חזון למועד.

כתב הפתחי חושן (פ"י ס"ק א) "ועוד יש מקום לדון לפי סוגי החנויות, שהדבר ידוע שיש חנויות יוקרה, כגון סופרמרקטים וכדומה שמוכרים במחיר גבוה יותר מבשאר חנויות, ונראה שיש מקום להתחשב בזה עפ"י ההלכה, שבדרך כלל השירות הנוחיות בחנויות אלו טובים יותר מבשאר חנויות, או שיש חנויות שיש גם יעוץ מסוים שאין בשאר מקומות, שבגלל יתרונות אלה המחיר שם גבוה יותר, והרי זה כאילו סחורה אחרת או שוק אחר, ולכן אין לדון דין אונאה בחנויות עפ"י שער שבשוק הרגיל,

האם יש אונאה בענף האופטיקה

אבל בענף האופטיקה מלבד כל זה משלמים על המומחיות של האופטמטריסטים ועל המומחיות של התאמת המשקפים לצורת הפנים ועל השירות שאחרי כשאין התאמה מלאה בין העדשות לעיניים דישי הגובים יקר יותר כדי לאפשר החלפת העדשות עד להתאמה מלאה. ולכן נראה שענף האופטיקה הוא בכלל דברי הרמב"ן שאם פסק לרופא דמים מרובים אין בזה אונאה שהרי מכר לו חכמתו.

יש לחלק בין ענף האופטיקה לבין שאר הענפים דבשאר הענפים אפשר למצוא אותו מוצר בחנויות שונות וממילא שייך לדון בדין אונאה, אלא שצריך לדון בסוג החנות דאם החנות היא חנות יוקרה במיקום יקר וכו' האונאה תמדה בשאר החנויות הדומות לה שהרי אין האדם משלם רק על המוצר אלא גם על המיזוג השיפוץ השירות וכו'.

האם הוצאות מרובות היא סיבה למכור ביוקר

ונותן באמנה" (כמו שהרגיש הרב בעצמו) ופירשו הרמב"ם והשו"ע (ס' רכז ס"ז) שאומר לו חפץ זה בכך וכך לקחתיו וכך וכך אני משתכר בו אין לו עליו אונאה. וביאר הפסקי רי"ד (נא): דהוי כמפרש מנת שאין לך עלי אונאה.

והכא נמי כולם יודעים שחנות בקניון וכיוצא בזה מוכרת יותר ביוקר מחמת ההוצאות המרובות וכאילו התנו כן מפורש כמו שמצאנו בבבא בתרא (עז): בכל אונאה שאין הדעת טועה דכמאן דהתנו דמי והמעות שהוסיף הם מתנה.

עוד כתב הפתחי חושן "ראיתי בספר "ממון כשר" שמצדד להקל בחנויות אלא בגלל הוצאות הגדולות שיש להם, ואינו נראה לי, שלא מצינו שישתנה דין אונאה בגלל הוצאותיו של המוכר (פרט לנושא ונותן באמונה כמו שכתוב בסעיף כט) שאף אם קנה ביוקר, או שטרח הרבה להשגת הסחורה, יש בו דין אונאה לפי השער השוק".

ויש להשיב דאע"פ שלא מצאנו בחז"ל היתר למכור ביוקר מפני שיש לו הוצאות רבות משל אחרים מכל מקום מצאנו בבבא מציעא (נא): "הנושא

מבצעים סוף עונה

המוכר במחיר של ימות השנה הרי זה אונאה כיון שמחיר חפץ נמדד לפי שעתו ומקומו. ואם ניקח לדוגמא מחירו של אתרוג נמצא שכל השני מחירו אפסי לקראת החג מחירו מופרז ושוב לקראת כניסת החג מחירו אפסי. ומחירו של חפץ משתנה בכל שעה לפי ההיצע והביקוש וכן יהלום זהב בשעת בצורת שאין מה לאכול שווים פחות מאוכל ואם כן הכא נמי כיון שאחר העונה כמעט כולם כבר קנו את בגדי החורף ונשאר אצלם הרבה סחורה, אם כן הביקוש ירד ביחס להיצע והמחיר ירד. ומה שעושים מבצע אינו הורדה מהמחיר אלא זה ביטוי אמיתי להשתנות המחיר של החפץ.

עוד כתב הפתחי חושן (שם) "בספר ממון כשר כתב שבמכירות סוף העונה שמוזילים המחירים, אינו חייב להחיל, אא"כ בהחלה מעט, שצריך גם הוא להחיל, ולא הבנתי החילוק בין רב למעט, שלכאורה נראה שמכיון שכל (או רוב) החנויות מוזילים, **והרי הולכין לפי שעתו א"כ זהו שערו כמחיר המוזל**, ונראה יותר למעשה אין כאן שנוי שער, אלא החלה מתחת לשער הקבוע. אלא שמ"מ נראה שאם יש הסכם בין כל סוחרי ענף מסוים להחלה בסוף העונה או בעונה מסוימת, צריך להתחשב בזה."

ולעניות דעתי יש לצדד דבענף הביגוד וכיוצא בזה שדרך רוב החנויות לעשות מבצעים זהו המחיר וכל

חנויות שבשכונות וישובים רחוקים המוכרות ביוקר

וכגון בדוגמא שהבאתי לעיל בחנות ירקות בשכונה מרוחקת, האם מותר לו לקבוע מחירים מופרזים בהרבה ממחיר שבמרכז העיר, בניצול העובדה שאין לו מתחרה בשכונה...".

ולעניות דעתי אין כאן איסור אונאה אלא הדבר נמדד לפי מה שדרך החנויות הנ"ל למכור במקומות מרוחקים דכיון שכולם יודעים שהמחירים שם גבוהים יותר כאילו מתנים שהמחיר הגבוה מחמת שאין הרבה קונים ופרנסתם דלה יותר מהחנויות שבעיר. וכעין זה כתבנו גבי קרטיבים בחוף הים לעיל.

עוד כתב הפתחי חושן (שם) "יש לדון במה שמצוי שבחנויות שבפרברים ובשכונות המרוחקות המחירים גבוהים יותר, וכבר הבאתי.. מדברי הפוסקים שבאונאה אזלינן לפי מקומו לשעתו, ולכאורה היה מקום לומר שכל העיר זהו מקומו, ומכיון שבעיר מוכרים בפחות יש בזה דין אונאה, וכ"כ בספר ממון כשר בשם אחד הגדולים, ולענ"ד אפשר לחלק בין דברים שאין דרך לילך למקום רחוק לקנות כגון ירקות וצרכי מכולת וכיוצא בזה, שלא מסתבר שבמקומות המרוחקים יחשבו בכלל מקומו, אבל בשאר דברים שדרך לקנות במרכז העיר או במקומות אחרים, באמת נראה שכל העיר בכלל מקומו.. וכל מה שנתבאר לעיל היינו מעיקר הדין, ויש לדון אם מותר לירא שמים לכתחילה להפקיע מחיר אפילו במקום שאין איסור אונאה,

להפיץ שמועות שמייקרות את המחירים גגון: בתחילת הקורונה שהייתה הסתערות על המוצרים ונתייקרו

כתב רב האי (שער ס) "ולא יהא מפחיד בני אדם באמרו תבואה מועטת בעולם". וכן ראינו בענינו בתחלת "מגפת הקורונה שעל ידי השמועות קפצו הקונים על המוצרים ונתייקרו הסחורות.

סימן ד

בעל הבית מוכר לכתחילה ביוקר

התנו וכן כתב הרא"ש והוליד מזה דין שאם הלוקח אינו יודע שהמוכר הוא בעל הבית הוי אונאה והובאו דבריו בטושו"ע (ס' רכז ס"כג) ולא ראיתי מי שחולק בזה.

ומשמע בגמרא שמותר לכתחילה למכור ביוקר וכן נראה ברשב"א (ב"מ נא.) ובתוס' רא"ש (שם) וכן נראה מהנתיבות המשפט (ס"ק יט).

אמנם ברטב"א (שם) ובחשק שלמה (ב"מ שם) הביאו בשם הראב"ד שאיסורא מיהא איכא. עיין בפתחי חושן (פ"י הערה ז). ויתבאר לקמן אם דין זה נאמר גם יותר משתות דהיינו ב"ביטול מקח".

מבואר בגמרא בבבא מציעא (נא.) לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מן בעל הבית אין לו עליו אונאה וטעם אמרו בגמרא "מאני תשמישתיה דיקרי עליה לא מזבין להו אי לאו בדמי יתירי".

ופרש"י "תכשיטין וכלי תשמיש שלו חביבין עליו ואינו מוכרן אלא ביוקר והוה ליה כמפרש יודע אני שיש בו אונאה דאמרין לקמן אין לו עליו אונאה כך מצאתי בשאלתות דרב אחאי".

ומבואר ברש"י ובשאלתות דדין זה של בעל הבית שמוכר ביוקר הוא מדין תנאי דכל אדם שקונה מבעל הבית יודע שבעל הבית מוכר ביוקר וכאילו

דין בעל הבית ביותר משתות "ביטול מקח"

מקח והשו"ע הביאו בשם יש חולקים. אמנם מצאנו חברים לרמב"ם ומהם הרשב"א (ב"מ נא.).

נחלקו הראשונים מה הדין ביותר משתות האם יש לבעל הבית ביטול מקח דעת התוס' הרא"ש והטור דיש ביטול מקח אבל דעת הרמב"ם שאין ביטול

מחלוקת הרא"ש והרמ"ה כשנתאנה בעל הבית

וביאר הב"ח דעת הרמ"ה דבעל הבית שמוכר בזול יש לומר דמפני שחוק למעות משא"כ סתם תגר. וכן דעת הראב"ן והובא בחידושי רע"א. ויתבאר בסמוך הכרעת ההלכה בזה.

כתב הטור (ס' קכז ס"כט) "וכתב הרמ"ה ז"ל לא שנו מכר בעל הבית ואינה או נתאנה. או לקח ואינה או נתאנה בכל ענין אין בו דין אונאה. ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא דוקא במכר ואינה אבל מכר ונתאנה או קנה יש בו דין אונאה".

האם יש דין בבעל הבית שקונה שלא יהיה אונאה

ובשו"ע (ס' כג) כתב "בעל הבית המוכר את כלי תשמישו ואינה את הלוקח אין בו דין אונאה..".

ולענין הלכה דקדק בחידושי רע"א "משמע דאם נתאנה או דקנה ואינה יש בו דין אונאה כהרא"ש ודלא כהרמ"ה ובראב"ן ס' כ"ו כתב דגם נתאנה אין יכול לתבוע אונאתו".

נתבאר בטור דלעיל דגם בזה נחלקו הרמ"ה והרא"ש ובבית יוסף הביא שכדעת הרמ"ה כן כתב המרדכי (ס' שז) בשם ר"ת שאם נתאנה לוקח ליכא אונאה וביארו הב"ח והפרישה דגם בזה שייך הטעם של הגמרא "מאני תשמישי יקרי עליה" לכן לוקחן ביוקר דמקובלים בענינו.

כשאדם מוכר את ביתו או מכוניתו האם יש לו דין בעל הבית שאין איסור אונאה

לא משמע שיש דין בעל הבית בקרקע דלא לישתמט חד מהפוסקים שיאמר כן.

ושמא נאמר חילוק בין קרקע למטלטלים דדוקא במטלטלין אמרו חז"ל דאין אונאה לבעל הבית דכיון ששוק המטלטלין בנוי ברובו על מכירות של תגרים ויש מחיר קבוע ואצל בעלי הבתים אין מחיר קבוע כיון שכל אחד מוכר לפי מה שיקר בעיניו, לכן אין כאן אונאה אבל שוק הבתים ברובו בנוי על מכירות של בעלי בתים ומחיר השוק נקבע אצל השוק של בעלי בתים ממילא יש דין אונאה. לכן הוצרכו למעט קרקעות מאונאה.

ואם כנים דברינו יהיה נפקא מינה במכוניות כיון דשוק המכוניות ברובו בנוי על מכירות של בעלי בתים ולא של תגרים ואם כן מחיר השוק נקבע על פי בעלי בתים ושוב הדרינן לכך שיש דין אונאה.

על פניו כל אדם שמוכר את ביתו ואת מכוניתו הרי הוא כבעל הבית שמוטר לו לייקר מהמחיר. ומצד הלוקח אם רוצה ליקח בפחות מהמחיר באנו למחלוקת הרא"ש והרמ"ה (דלעיל) ואין לומר שהוא שמח למכור אותם כדי לשדרג את ביתו או מכוניתו כיון שכתבו הרא"ש והטור (ס' כז) "ואפילו שמכרם מחמת דוחק ולא שייך האי טעמא אפילו הכי לא פלוג רבנן אלא כל בעל הבית אין לו דין אונאה". והכא נמי לא פלוג.

אלא שקשה טובא דהרי עיקר הפסוק על אונאה נאמר בקרקעות דיוכל ואע"פ שדרינן שאין אונאה לקרקעות הני מילי בדיעבד דאמרינן שמחל אבל לכתחילה ודאי שאסור להונות, והתם מכרו את ביתם וחזר אליהם ביובל אלמא אין דין בעל הבית בקרקעות. ויש שרצו לומר דדוקא בשדות. אמנם

סימן ה

אין אונאה בקרקעות

פליגי הרמב"ם והשו"ע עם הרא"ש והרמ"א ביותר מפלגא

יותר משתות. אלא שנחלקו הראשונים אפ אין אונאה כלל או עד פלגא. דעת הרי"ף הרמב"ם והשו"ע (ס"כט) דאין אונאה לקרקעות כלל אבל דעת התוס' הרא"ש והטור והרמ"א דעד פלגא ליכא אונאה ומקורם בירושלמי. ונחלקו הסמ"ע וש"ך (ס"ק יז) בפלגא עצמה.

מבואר במשנה בבבא מציעא (נו.) אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות.. ובגמ' מנהני מילי דתנו רבנן וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד יצאו קרקעות שאינן מטלטלים..

מכאן למדנו שאין אונאה לקרקעות ומסקנה דשמעתין דאין אונאה לקרקעות אפילו באונאה של

דעת הרמב"ן שאע"פ שאין אונאה אבל איסור לכתחילה איכא

מעטו הקרקעות לפי שהאונאה בהם אפילו יותר משתות, מחילה, כמו שהיא מחילה במטלטלין בפחות משתות, אע"פ שהוא אסור להונות כן לדעת, אבל אין דרך בני אדם לבטל ממכרם מפני אונאה מועטת כזו. אבל אזהרת הלאו נוהגת בכלן.. ולא הובאו דבריו להלכה.

הקשה הרמב"ן (ויקרא כה טו) דעיקר קרא דמיעטו קרקעות נאמר בקרקעות ותיירץ "ודאי המאנה את חבירו לדעת עובר בלאו, בין במטלטלים בין בקרקעות, שבהן דיבר הכתוב אל תונו איש את אחיו במספר שנים..

אבל רבותינו חדשו באונאה תשלומים בשתות המקח, וביטול מקח ביותר משתות, ומזה בלבד

דעת המהרש"ל דלא גרע אונאת קרקע מאונאת דברים וגניבת דעת

איש את אחיו הן כמו שיתבאר ריש' ס' רכ"ח אם לא שהמוכר בעצמו לא ידע מאונאתו".

מיהו בסמ"ע כתב "ודע דהמהרש"ל ז"ל.. מ"מ לא גרעי מאונאת דברים וגניבת דעת ובכלל לא תונו

מכירת קרקע חקלאית שבתהליך הכשרה לבנייה אינן מוכשרות עדין לבניה

וגם זה אינו מספיק שהרי אותם קורבנות שנפלו בידם הסכימו לשלם מחמת בורותם בתחום הנדלן וקשה לומר דאנן אזלינן בתר מה שאפשר למכור הקרקע כיון שיש המוכנים לשלם זהו המחיר החפץ. דאטו אם אפשר למכור לתייר פי שתיים ממחיר השוק המקומי מחמת בורותו נימא דכך הוא מחיר החפץ, והרי אותם קונים הם כ"תיירים בשוק הנדלן".

על פניו יש כאן אונאה כיון שקרקע חקלאית המחיר שלה הוא נמוך מאד מקרקע חקלאית הנמכרת על ידי חברות המציגות דמיונות מופרכים של הפשרת הקרקע לצורך בניה וכו'. ולדעת הרמ"א יש כאן אונאה יותר מפלגא וביטול מקח ולפי השו"ע יש כאן איסור לכתחילה לדעת הרמב"ן (דלעיל) ולדעת המהרש"ל (דלעיל) לא גרע מאונאת דברים וגניבת דעת.

וידוע שכאשר העירייה מפקיעה קרקע חקלאית הסמוכה לעיר לצורך ציבורי כגון כביש או פארק וכו' אינם משלמים להם כפי ששילמו אלא כפי ערך שמאות אמיתית לפי סיכוי ריאלי שהקרקע תופשר, ולא לפי חלומות תקוות ודמיונות של אותם קונים (ע"פ פסיקת הבג"ץ).

ושמא נאמר שאין כאן אונאה כיון שיש כאן שירות של החברה ועורכי דיניה לנסות להפסיר את הקרקעות. וכסחורה אחרת דמיא עיין מה שכתבנו לעיל גבי חנויות עם שירות מוצלח וכו'.

מכירת מטר לקרקע לקיום מצוות שמיטה

ויש מי שרצה לומר דכאן זה בבחינת "לדידי שויא לי" כמו שמצינו ברטב"א בקידושין (ח). דבאיסור אונאה אזלינן בתר כמה ששוה לאותו אדם והכא נמי.

גם בזה לכאורה יש בזה אונאה שהרי הם גובים 1060 שקל למטר זה פי עשרת מונים משווי הקרקע לצמיתות וכאן הם מוכרים את הקרקע לשנה.

אלא שיש לומר דהוי כקרקע אחרת דמיא כיון שיש כאן שירות לקוחות מצידם לרשום הקרקע בטאב"ו וכו'.

סימן ו

מונפול

אמנם גם "מונופולים טבעיים" פועלות בדרכים מלאכותיות לעגן את מעמדם כמונפול אם זה על ידי "הסכמים כובלים" דהיינו קשירת ברית עם חברות אחרות או מכירה במחיר הקרן וביותר חיסול חברות מתחרות על ידי קנייתם. ופעמים שיש ניסיון מלאכותי ליצור מונפול על ידי מיזוג של חברות כדי לשלוט כמונפול בשוק.

"מונפול כלכלי" פירושו מצב שבו השוק של מוצר או שירות מסוים נשלט על ידי יחיד בכולו או ברובו. לדוגמא חברת החשמל דהאדנא וחברות אגד ובזק ופלא פון באז בטרם הותרה פעילות של מתחרים נוספים.

אע"פ שמונפול הוא דבר חוקי מכל מקום התפיסה הכלכלית הרווחת כיום בעולם המערבי שמונפול הוא דבר שלילי שהרי יש להם כח לקבוע מחירים מופקעים ומלאכותיים, ומחמת כן ישנם גופים שמטרתם להחזיר את השוק לתחרות טבעית. בארץ ישנו את "הממונה על ההגבלים העסקיים"

ישנם "מונפולים מלאכותיים" כגון הנך דלעיל שהמדינה אוסרת על פעילות של מתחרים. וישנם "מונופולים טבעיים" כגון מיקרוסופט, גוגל, וויז. שאינם מהוגנים בחוק אלא נתהוו מחמת קושי של המתחרים לספק את המוצר או השירות באופן המועיל כמו שמציע המונפול.

מתחרים הרי הוא כבעל מונפול ומטבע הדברים מרשה לעצמו לייקר מחירים ויתבאר בעזרת השם לקמן אם מותר לבעל מונפול להשתכר כמה שירצה.

שמפקח על "מונפולים טבעיים". ואת מבקר המדינה שמפקח על "מונפולים מלאכותיים" שהמדינה אוסרת להתחרות בהם.

ואין צריך להיות בעל חברת מיקרוסופט כדי להיחשב מונפול דכל בעל עסק שאין בסביבתו

קרטל

לפני כעשרים שנה הועמדו לדין חברות הביטוח שעשו "קרטל" נגד הציבור והוטלו על מנהליהן עונשים של פיטורים, קנסות ועבודות שירות. כיוצא בזה הורשעו מנהלי המאפיות הלחם. את קרטל הבנקים שתיאמו את מחירי העמלות ביניהם הגבילו אך לא הרשיעו.

כאשר מבנה השוק בנו ממספר מועט של מתחרים "אוליגופול" (ביוונית) המצב מזמין התאגדות המתחרים כדי להגדיל רווחיהם ולבטל התחרות ביניהם. בניגוד ל"מונפול טבעי" שהוא חוקי, הקרטל נאסר בחוק זה מקצת דבריהם "אנשי מקצוע מאותו ענף נפגשים לעיתים רחוקות, אפילו רק באירועי בידור, אך השיחות ביניהם מסתיימות בקנוניה נגד הציבור, או בתחבולה לשם העלאת מחירים".

הפקעת שיעורים

מותר לסיטונאי שמוכר הרבה וטורח מעט להרוויח עד שתות על דברים שיש בהם חיי נפש

(צ:): אין אוצרים (כדי לגרום ליוקר) בארץ ישראל דברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות אבל תבלין כמון ופלפל מותר. עוד ראה הביא ממאי דאמרינן (צא). דמשתכרין עד הכפל בביצים. וכן כתבו הטושו"ע (ס' רלא ס"כ) דדוקא בדבר שיש בו חיי נפש.

מבואר בגמרא בבבא מציעא (מ:): אמר שמואל המשתכר אל ישתכר יותר על שתות.

ופרש"י "בדברים שיש בהם חיי נפש". וכן כתב הרמב"ם (פ"ד ממכירה ה"ב) דדוקא בחיי נפש והרב המגיד הביא לזה מקור מההיא דבבבא בתרא

מהו חיי נפש שאסור להפקיע שיעורים

על זה שלא יהיה הפקעת מחירים, ועל שאר דברים שאינם מוגדרים כחיי נפש אין חיוב על כך, אך בית דין רשאי לפקח על המחירים כפי ראות עיניו, ובזמנינו יש הרבה דברים שיש להגדירם כחיי נפש, אף שאינם מוזכרים בדברי חז"ל, שדברים אלו נקבעים לפי צורך הזמן והמקום, ומה שמוגדר בחז"ל כחיי נפש, אין פירושו שהוא דבר שבלעדיו יש פיקוח נפש, אלא דברים שהם צריכים ביותר לצורך הציבור, וכשם שיין בגמ' שהוא בגדר חיי נפש אינו בגדר פיקוח נפש, אם לא יהיה לאדם יין, הוא הדין בזמנינו יש דברים שהם בגדר חיי נפש, אף שאין בהם פיקוח נפש והכל לפי הזמן והמקום".

בבית יוסף כתב דכל האוכלים במשמע ופליג על הרב המגיד דדוקא בחיי נפש כמו יינות שמנים וסלתות. אבל בשאר עניינים ירוויחו במה שירצו ובסמ"ע שכתב (ס"ק לו) שכתב ג' חילוקים: חיי נפש דמשתכר עד שתות. מכשירי אוכל נפש שיכול להשתכר עד כפלים מהקרן. ודבר שאינו חיי נפש כלל דמותר להשתכר כמה שירצה.

ולא מצאתי מי שכתב דבשאר דברים שאינם אוכלים יש דין זה של הפקעת שיעורים ומשמעות קלה מצאתי בספר אוצר המשפט (ח"א דף קנג) בשם ר' מנדל שפרן שליט"א ואינו מוכרח זה לשונו "מוטל חיוב על הבית דין לפקח ולהעמיד שלוחים

לבעל חנות המוכר כמות קטנה מותר להוסיף על השתות שכר הטורח

וכן כתבו הרשב"ם הרא"ש והטושו"ע (ס"כ). והרמב"ם לא הביא דין זה וצריך טעם לדבר.

מבואר בגמרא בבבא מציעא (מ:): דאם יש טרחה יתרה מסיטונאי מותר לו להרוויח יותר משתות.

שעולה להעסיק פועל (מנהל) שיעשה את מלאכתו.

וכמה מותר לו להרוויח עבור טרחתו לא נתבאר לי ויש מי שביאר שמותר לו להרוויח שתות יותר ממה

האם דין זה חל בזמנינו שאין מקפידים על זה

ביחד שתות ברויח, ובחנוני המוכר מעט מעט שמין לו ג"כ טרחתו ומלבד זה יכול להרוויח שתות.

והשתא אי איכא מיעוטי יראי אלקים שרוצים להתנהג כן ע"פ דין תורה אבל אין יכולים לעמוד בזה כי יאזלו פירותיהם והצדיקים האלה לא ימצאו עוד סחורה, אז גם הם אינם מחוייבים בכך, וכתבו הפוסקים דמיירי דשאר המוכרים המיקרים השער הם גוים דלא צייתי לבי דינא, **דאם הן ישראלים עליהם לשמוע לדעת תורה, ואם לא צייתי אוי להם בזה ובבא**, בעוונותינו הרבים כמה לא מתנהגים בזה ע"פ ההלכה אפי' טובים שבנו".

ולא נתבררו לי דבריו דאיסור הפקעת מחירים ואיסור לאו דאונאה שני דינים שונים שהרי הפקעת מחירים נאמר רק בחיי נפש, ואיסור אונאה נאמר בכל דבר וגם ליכא איסור אונאה אם כולם מוכרים ביוקר שהרי זהו המחיר שבשוק.

וגם מה שחילק בין גוים שמיקרים את השער לבין ישראלים אינו ברור דסוף סוף למה נפסידו משיווי הסחורה שכעת היא ביוקר דהרי שיגמרו פירותיו שוב יקנו כולם ביוקר.

כתבו הרשב"ם הרא"ש והטושו"ע (ס"כ) דהני מילי שלא הוקר השער אבל הוקר השער ימכור כפי מחיר השער.

עוד כתבו בשם הרמ"ה דדוקא בזמן שיש בי"ד ממונה על כך ומצליח להפרישם שלא למכור יותר ביוקר אבל כשכל אחד מוכר בכל מה שיכול אינו חייב להרוויח רק שתות דכשיגמרו פירותיו ימשיכו למכור ביוקר ולא מפסידים אותו בידיים.

ונראה דהוא הדין בזמננו אלא שבשבט הלוי (ח"ד ס' א אות ד) כתב "בענין הפקעת מחירים ולא דאונאה, הנה לצערנו כל אחד רוצה להתעשר במה שהוא מעלה המחירים ומאנה את חבריו ועובר בכל מקום ובכל צעד על לאו דאל תונו וגו', ולא נעלם ממני לענין מצבינו פה בזה הזמן מה שכתב בטור חו"מ ס' רלא ובשו"ע שם ס"כ.. (ד)אם יש אחד ירא אלוקים שרוצה לעשות כהלכה ולא להשתכר יותר משתות, ועל פי מה שמבואר שם וחיובים בי"ד להעמיד ממונים על השערים שלא ירויח כל אחד מה שירצה, אלא השיעור למוכר סיטוני שמוכר הרבה

האם מותר לבעל מונפול או לבעלי קרטל להפקיע שערים

אמנם האגרות משה (חו"מ ח"א ס' נט) גבי שביתות עובדים כתב "בערים שבמדינה זו לא ממונה שום חכם על כך ולכן הוא כליכא אדם חשוב שתנאיהם ותקנותיהם קיימים וכל שכן במדינתו שיש להם רשות מהממשלה על זה". וכעין זה כתבו הר"י מיגאש והרטב"א דבעינן חכם שהוא פרנס הממונה על הציבור לפשפש ולתקן את המעוות. כעין תפקידם של "הממונה על ההגבלים העסקיים" ו"מבקר המדינה". כמו שנתבאר לעיל.

מכל מקום אפשר דאיסורא מיהא איכא להתאגד ולעשות קרטל ולהפסיד הלקוחות. עוד נראה דכיון שעל פי חוק אסור לעשות קרטל והקימו גופים מיוחדים לפקח על זה, החוק תקף מדינא דמלכותא דינא דאין כאן עקירת התורה אלא קיומה של תורה.

ואם כנים הדברים אם כן גם בעל עסק שאין בסביבתו הקרובה חנויות זהות וקובע מחירים גבוהים בניצול העובדה שאין לו מתחרים אפשר דיש לאסור. אלא שיש לחלק בין מונפול לקרטל

על פניו נראה שכשאין שום חיי נפש מותר להשתכר בכל מה שירצה ולכן מה שעושים בעלי מונפול או בעלי קרטל קנוניא על הציבור להפקיע מחירים אין כאן איסור בדבר. וכן זכור לי שראיתי במשפטי התורה (כעת אין הספר תחת ידי) כיון שאיסור הפקעת מחירים אינו רק בחיי נפש. וגם אונאת ממון ליכא כיון שאין מי שמוכר יותר בזול אין כאן אונאת ממון.

אלא שעדין יש להעיר מהמבואר בבבא בתרא (ט). דאם התאגדו בני אומנות מסוימת וסיכמו שכל אחד יעבוד ביום אחר ואם לא יתחייב ממון תקנתם תקנה במקום שאין אדם חשוב ובמקום שיש אדם חשוב צריכים הסכמתו.

וברמב"ן ביאר ענין זה כדי שלא יהיה פסידא ללקוחות שמעלים המחיר.

אמנם אם יש סיבה ליוקר שאינה נובעת מהיותו מונפול פשוט שמותר וכבר הארכנו בזה לעיל גבי חנויות בשכונות וישובים רחוקים דכל שהאונאה היא בכדי שאין הדעת טועה כמאן דמפרשים שגובין כן אם מחמת השיפוץ אם מחמת השירות או המחזור הקטן העלויות הרבות. והאיסור אונאה שלהם נמדד לפי החנויות הדומות להם.

דבמונפול אין כאן התאגדות של ממש. וגם בקרטל עצמו אין מכל האמור ראייה גמורה דבגמרא מיירי שבני האומנות עשו תקנה פנימית ביניהם שמי שיעבור על דבריהם יקנס וכאן אין כאן תקנה של ממש.

תקנת חסידות גור שלא לקנות דירות בעיר ערד ביותר מסכום מסוים

עליית המחירים, ויש לדון בזה דדעת רוב הראשונים והרמ"א (ס' רלא) דגם תקנות הקהל צריכים הסכמת חכם וכבר נתבאר לעיל גבי תקנת בני האומניות שתפקידו של החכם לבדוק שאין הפסד ללקוחות. ואם כן הוא הדין להפך בתקנת בני העיר שצריכים לבדוק שאין הפסד לבעלי הדירות.

ולעניות דעתי צריכים להעלות את מחירי הדירות לפי הערך שעולה בדירות באותו איזור ללא הביקוש הגבוה שיצרה חסידות גור, דאל"כ הרי הם מפסידים את בעלי הדירות שהרי כשהם ירצו לקנות דירה במקום אחר כל המחירים עלו ואין לומר דימכרו לאותן שאינם בני החסידות דאחר שכבר הגיעה החסידות בהמוניהם שוב אין ביקוש מציבור אחר ויתבאר יותר בסמוך.

כמו שמצינו כח של מוכר שהוא מונפול או קבוצת מוכרים שמתאגדים ועושים קרטל על הציבור מצינו גם להפך "מונספון" פירוש שיש קונה אחד למוצר או שירות או "אוליגופסון" דהיינו מספר בודד של קונים למוצר או שירות. בדרך כלל מצב זה מתהווה בשווקים שבהם הקונים הם גופיים ממשלתיים כגון רכיבים לייצור כלי מלחמה: מטוסים אוניות וכו'. וגם להם יש כח שליטה להעצב מחיר נמוך למדי.

וככל שיש לאדם כח קניה גדול מזה יש בידו יותר כח להוריד מחירים, אבל בשונה ממוכר שאף אחד לא מחויב למכור לקונה אם לא באמת משתלם לו משא"כ בקונים שפעמים שאנוסים מלקנות גם במחירים מופקעים.

ובדומה לזה מצאנו שחסידות גור תקנו תקנה שלא לקנות דירות בערד יותר מסכום מסוים ועצרו את

ועד שכירות שכונתי שלא יעלו המשכירים את השכירות

ואמת הדבר שהמצוקה מובנת שהרי שכירות הבתים לוקחת את רוב המשכורת הממוצעת שבשוק וכמובן שיש כאן מחדל גדול של השלטון שהיה צריך לבלום את עליית המחירים על ידי היצע של דירות או תקנה גורפת לכל בני המדינה וכך אף אחד לא היה מפסיד אבל כל עוד זה לא קרה הרי אנחנו מפסידים את בעלי הדירות דכעת השכר דירה גבוה יותר. ולמה נחייב אותם לוותר בשביל השוכרים. ומי שאין בידו היכולת שיגור במקום שיש בידו היכולת ויתרחק מהכרכים הגדולים וימצא דירות בזול. אלא שיש לדון בזה עדין כמו שיתבאר בסמוך.

כיוצא בזה ישנם שכונות הממנות ועד מיוחד שלא יעלו המשכירים את מחירי הדירות וקונסים את העובר על זה וצריך עיון על מה סמכו דכל מה שמצאנו שכופין בני העיר זה את זה אבל לא את אלו שאינם בני העיר ומה למשכירים שאינם חלק מהשכונה חלק בהם.

וגם המשכירים הדירים בשכונה מה להם ולתקנה זו דגם אם תמצא לומר שנבחרה הועדה כבחירת טובי העיר שיש בידם להפקיר ממון וכו' מכל מקום האיך יתקנו תקנה להפסיד את משכירי הדירות שהרי ידוע הוא שהמחיר של חפץ או דירה נמדד לפי היצע וביקוש ואם המחיר עלה סימן שהביקוש עלה ומה שמוכנים אנשים לשלם הרי זה המחיר והאיך הם מפסידים את משכירי הדירות בידיים.

דברי ר' מנדל שפרן שליט"א גבי ועד שכירות שכונתי

דירות, אין בה דינא דבר מצרא והמצרן לא יכול לומר ללקוח, לך ודור בעיר אחרת.

ומה שמצוי כיום שזוגות גרים בדירות של עשרים מטר מרובע ומשמלים על זה ביוקר, זה מראה שאין היכן לגור. וכן המצב שמשלמים כשבעים וחמש אחוז ויותר משכר חדשי ממוצע הוא מצב בלתי נסבל, יש גבול כמה המשכרים יכולים הרוויח על הדירות, והרי אם השוכרים לא יוכלו לעמוד בנטל השכירות יעזבו את המקום והשכונה תישאר שוממה, זה כבר יגרום שהמחירים ירדו, ובעיות אלו נמצאים ברוב המקומות אצל החרדים, וודאי שיש צורך בתקנות אלו, **וצריך לברר איך עושים את זה**."

אלא שראיתי באוצר הפוסקים (ח"א דף קע) שהביאו בשם ר' מנדל שפרן שדן טענה מעניינת זה לשונו **"באמת אין גובה השכירות שייך למשכיר בלבד, שהרי הדירה כשלעצמה, הקרקע וחומרי הבניה, לא שוים הרבה במקום שאין בו ישוב, ורק משום שהדירה בשכונה שיש בה חיי קהילה, בתי כנסת, ומקוואות, בתי חינוך לבנים ובנות בתי מסחר, וקופות חולים, ושאר חייב קהילה, לכן מחיר השכירות גבוה, ודברים אלו מושפעים רק על ידי ציבור המשפחות הגרים במקום, ולכן ודאי שזכותם של התושבים היא להגביל את המחירים של הדירות.. ואין לומר לאנשים שילכו לדור בעיר אחרת, וראיה לדבר ממה שכתב הרמ"א שער שאי אפשר למצוא בה**

סימן ז

אונאה במדה ומשקל

ובמשורה. חייבים ב"ד להעמיד ממונים שיהיו מחזרים על החנויות.."

וכתב הסמ"ע (ס"ק א) "אע"ג דלענין אונאה כתב הטור והמחבר בס' רכ"ז דאינו עובר עליה בעכו"ם שאני אונאה דכתיב ביה עמיתך וגם לית ביה משום גזל דכיון דראה מה שקנה מה שאין כן מדה דעל הימנותו סמך ליתן לו מדה שלימה.."

אבן שלמה וצדק יהיה לך ואיפה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך (דברים כח, סח).

וכתבו הרמב"ם והשו"ע (ס' רלא ס"א) "המודד או שוקל חסר לחבירו או אפילו לגוי עובד אלילים עובר בלאו דלא תעשו עול במדה במשקל

האם מותר למכור בחנות פיצה משולש קטן

חיסור במדה וכיון שכך הדרך לחתוך הפיצה שלא בשוה אם כן סוף סוף קיבל שם של משולש פיצה.

ומה שגובים מחיר זהה על משולש קטן כמו שגובים על משולש גדול אינו אונאה שהרי כך הדרך שמחיר משולש קטן נמכר בזה הסכום ואם כן משולש פיצה גדול הוא תוספת שהמוכר נותן.

מן הראוי שהיו מודדים המשולשים בשוה דפעמים שאדם משלם על משולש פיצה ומקבל משולש קטן וקפדי בזה אינשי ואף שיכולים לומר לעובד כן מכל מקום מתביישים מלומר לו.

אמנם לא מצאתי כאן איסור ממש, דאין אדם מזמין מידת פיצה "שמינית פיצה" דנימא שיש כאן

למכור כוס ברד שאינו מלא עד הסוף

שממלאים עד הסוף ויש שמחסירים קצת ויש שמוסיפים יותר

גם בזה נראה דליכא איסור דנהי שיש כמה גדלים וביקש גודל מסוים מכל מקום לא בגודל מדויק דיש

האריזות קרטון של המאפיות וכיוצא בזה

ששוקלים את האריזה כחלק מהאוכל בין פרווה בין חלבי האם יש בזה איסור אונאה

ואפשר שמה שגובים מחיר יקר על קרטון אינו בכלל אונאה כיון שכך מחיר הקרטון בכל המאפיות. ומה שלא מבחינים בין חלבי לפרווה יש לדון בזה ועוד חזון למועד.

יש שהעירו דלאו שפיר בתרתי חד דגובים לערך שתיים וחצי שקל עבור הקרטון שהוא מחיר גבוה לעלותו בחנויות המידעות לכך. ועוד ששוקלות הקרטון לפי המחיר של האוכל נמצא שעל קרטון באוכל חלבי גובים יותר.

סימן ח

תקנות משרד התעשייה והמסחר האם אסור או חייב למסור את העובר עליהם לרשויות

זה גרם לשריפה בבית ורח"ל נשרפו שתי נפשות, ומכאן אתה למד הצורך להתלונן לרשויות על סחורה ללא תקן או סחורה פגומה."

ויש לבאר דבריו דכיון דהוא סובר דיש תוקף גמור לתקנתם ואילו לא תקנו הוא בעצמו היה מתקן אם ידו הייתה תקיפה כמותם ממילא דיניהם דין תורה ומותר למוסרם לרשויות ואין בזה משום מוסר ממון חבירו כיון שהקנסות שלהם חייב מן הדין וגם אין בזה האיסור של לפנייהם ולא לפני גוים כיון שאין שם מערכת משפט אלא אזהרות ונתינת קנסות בלא דיונים.

משה נגר

להערות:

054-8566505

ובמייל M0548566505@gmail.com

בספר אוצר המשפט (ח"א דף קנג) כתבו בשם ר' מנדל שפרן שליט"א "משרד התעשייה והמסחר תיקן כמה וכמה תקנות בענייני מסחר, כגון תאריך אחרון לשיווק, שהיצרנים מחויבים להטביע על המוצר, או תקינות הסחורה, ואופן חישוב משקל הסחורה, וכן איסור אונאה ע"י שכותבי מחיר נמוך על המוצר ובעל התשלום לוקחים מחיר יקר יותר וכדומה.. אם הדבר היה בידינו היינו חייבין לתקן, אך היות ואין ידינו תקיפה.. **ומי שעובר על תקנתם מותר לפנות לרשויות שיאכפו את התקנות**, כגון בעל חנות שמרמה את הצבור במחירים, או בתאריך אחרון לשיווק, צריכים לפנות לרשויות על זה, ואם לא יעשו כן הרי כל הסחורה הפגומה או הישנה של החברות ישווקו לציבור החרדי והוא הדין תקנות התעבורה, יש חיוב לשמור על כללי החוק ומי שעובר על החוק וכגון הנוסע בכביש חד סטרי נגד כיוון התנועה או במהירות מופרזת, הרי הוא רודף **על כן יש חיוב למוסרו למשטרה ומי שנמנע מכך יש לו חלק בתאונות דרכים ובהריגת הנפשות** שיגרם רחמנא לצלן ומעשה ששיווקו פלורסנט ללא תקן,

